

ACADEMIA ROMÂNĂ

Școala de Studii Avansate a Academiei Române

(SCOSAAR)

**TEHNOLOGIA ȘI TIPOLOGIA INDUSTRIEI LITICE ȘI A MATERIILOR DURE DE
ORIGINE ANIMALĂ ÎN CULTURA CERNAVODA I DIN ESTUL MUNTENIEI**

Rezumat

Conducător științific:

Dr. Valeriu Sîrbu, C.Ș. I

Drd. Cernea Cătălina-Raluca

București

2018

CUPRINS

(Vol. I)

Motivația și importanța cercetării desfășurate / 3

I. Aspecte generale ale problematicii / 6

I.1. Cultura Cernavoda I – nivelul actual de cercetare și cunoaștere / 6

I.1.1. Cadrul cultural și cronologic al genezei culturii Cernavoda I / 6

I.1.2. Geneza și evoluția culturii Cernavoda I / 9

I.1.3. Periodizarea culturii Cernavoda I / 13

I.1.4. Sincronisme culturale și date de cronologie absolută / 16

I.2. Stadiul actual al cercetării industriei litice și a celei pe materii dure de origine animală în cultura Cernavoda I / 20

II. Metodologia cercetării / 24

II.1. Repertoriul așezărilor incluse în studiu / 24

II.2. Prezentarea ansamblurilor de materiale studiate / 37

II.3. Metodologia de cercetare / 40

II.4. Glosar de termeni specifici industriei materiilor dure de origine animală / 46

II.5. Glosar de termeni specifici industriei litice / 48

III. Analiza industriei pe materii dure de origine animală specifice culturii Cernavoda I din estul Munteniei / 51

III.1. Caracteristicile materiei prime utilizate / 51

III.1.1. Strategiile de obținere a materiei prime / 54

III.2. Tehnologia de prelucrare și tipologia industriei materiilor dure de origine animală în arealul Cernavoda I cercetat / 59

III.2.1. Tehnicile de transformare a materiei prime în cultura Cernavoda I din Estul Munteniei / 59

III.2.2. Tipologia industriei materiilor dure de origine animală din Estul Munteniei / 65

IV. Analiza industriei litice specifice culturii Cernavoda I din Estul Munteniei / 77

IV.1. Caracteristicile materiei prime utilizate / 77

IV.1.1. Strategiile de obținere a materiei prime / 81

IV.2. Tehnologia de prelucrare și tipologia industriei litice în cadrul arealului Cernavoda I cercetat / 82

IV.2.1. Tehnicile de transformare a pietrei în cultura Cernavoda I din estul Munteniei / 82

IV.2.2. Tipologia industriei litice din estul Munteniei / 89

V. Considerații privind caracteristicile industriei pe materii dure de origine animală și a celei litice a culturii Cernavoda I din Estul Munteniei / 94

V.1. Industria pe materii dure de origine animală / 94

V.2. Industria litică / 96

Concluzii și perspective de cercetare / 97

VI. Varia / 101

VI.1. Lista abrevierilor / 101

VI.2. Bibliografie / 102

Vol. al II-lea:

Catalogul descoperirilor

Ilustrație

Rezumat

Teza de doctorat *Tehnologia și tipologia industriei litice și a materiilor dure de origine animală în cultura Cernavoda I din estul Munteniei* este alcătuită din două volume.

Primul volum constă în textul propriu-zis al lucrării și este structurat în șase capitole dezvoltate pe parcursul a 112 pagini, în timp ce al doilea este compus din catalogul descoperirilor și ilustrație redată în 307 pagini.

Obiectivul general al acestui proiect de cercetare a constat în completarea cunoașterii comunităților Cernavoda I din estul Munteniei prin intermediul studiului a două categorii ale culturii materiale: al industriei litice și al celei pe materii dure de origine animală.

După aproape un secol de cercetare, cunoașterea acestor comunități umane preistorice s-a îmbogățit fără a-și atinge însă potențialul, iar aspecte legate de problematica genezei, a evoluției în timp a culturii și a interacțiunii cu populația eneolitică locală, deși dezbătute de mulți cercetători, nu au fost pe deplin lămurite.

În acest context, cercetarea propusă, concretizată prin alcătuirea unui inventar al tehnicilor de transformare a materiei prime, fie aceasta de origine animală, fie litică, ca și obținerea unei liste tipologice pentru cele două industrii, reprezintă un demers de o reală importanță, o etapă necesară în înțelegerea particularităților socio-economice ale culturii Cernavoda I.

Capitolul I, *Aspecte generale ale problematicii*, este structurat în două subcapitole. Primul dintre acestea prezintă nivelul actual al cercetării culturii Cernavoda I, punând accent pe cadrul cultural și cronologic al apariției culturii pe teritoriul țării noastre, pe geneză, evoluție, periodizare internă și elemente de cronologie relativă și absolută.

Evoluția comunităților Cernavoda I pe teritoriul României se petrece într-o perioadă de ample schimbări culturale, marcând începutul unui proces istoric îndelung discutat, cu consecințe majore pentru sud-estul Europei.

Cercetările arheologice de la Cernavoda, punctul Dealul Sofia au permis definirea unei culturi eponime, cu o evoluție pe trei etape: I, II și III, care ar fi reprezentat rezultatul evoluției comunităților locale sub impactul influențelor estice și sudice.

La finalul anilor '60 S. Morintz și P. Roman au redefinit ceea ce inițial fusese prima fază a culturii, Cernavoda I, ca o cultură de sine stătătoare, rezultată în urma migrației pastorale din regiunea stepelor nord-pontice, care, în zona sud-estului României au preluat elemente locale,

aparținând culturii Gumelnița. Ulterior, pe baza studiului materialului ceramic, a fost realizată și schema evoluției culturii, desfășurată pe parcursul a trei etape (a, b, și c).

Cel de-al doilea subcapitol tratează stadiul actual al cercetării industriei litice și a celei pe materii dure de origine animală în cultura Cernavoda I. Aici sunt puse în evidență cele trei modalități de prezentare a rezultatelor cercetării relevante pentru proiectul desfășurat. În paginile acestora, datele referitoare la cele două categorii de artefacte se regăsesc descrise sau doar enumerate de cele mai multe ori într-o manieră sumara, generală, insuficientă, comparativ cu alte categorii de vestigii arheologice, așa cum este ceramica, spre exemplu.

Al doilea capitol al tezei, *Metodologia cercetării*, este structurat în cadrul a patru subcapitole, tratând următoarele aspecte: întocmirea unui repertoriu al așezărilor incluse în studiu, prezentarea ansamblurilor de materiale studiate, expunerea metodologiei de cercetare și prezentarea a două glosare de termeni specifici ambelor industrii de obiecte studiate.

În vederea identificării ansamblurilor ce urmau a fi analizate, în urma parcurgerii bibliografiei temei de cercetare a fost întocmit un repertoriu al așezărilor culturii Cernavoda I din estul regiunii istorice Muntenia. Alcătuită din 23 de puncte de interes localizate în estul Câmpiei Române, suprafața cercetată acoperă, de la vest la est, următoarele diviziuni: estul Câmpiei Sarata, Câmpia Bărăganului, cu cele trei componente ale sale: Bărăganul de Sud, Central și de Nord (Câmpia Brăila), sudul Câmpiei Râmnicului Sărat și sudul Câmpiei Siretului Inferior.

În vederea desfășurării cercetării propuse, am obținut accesul la un număr total de 750 de obiecte, localizate în depozitele a patru instituții, după cum urmează: Muzeul Județean Ialomița (465 obiecte), Muzeul Brăilei „Carol I” (234 obiecte), Muzeul Județean Buzău (29 obiecte) și Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița (22 obiecte).

Cel de-al treilea capitol, *Analiza industriei pe materii dure de origine animală specifice culturii Cernavoda I din estul Munteniei*, este împărțit la rândul lui în două subcapitole în care sunt valorificate rezultatele analizei desfășurate. Primul dintre acestea se referă la caracteristicile materiei prime utilizate și pe strategiile de obținere a acesteia. În urma analizei eșantionului de obiecte, se poate afirma că opțiunile comunităților Cernavoda I din estul Munteniei s-au concentrat în jurul a trei materiale: osul, cornul cervidelor și elementele de dentiție, obținute în mai multe moduri: prin exploatarea faunei domestice, a celei sălbatice, dar și prin colectarea coarnelor de cervide.

Al doilea subcapitol prezintă caracteristicile tehnologiei de prelucrare și tipologia industriei materiilor dure de origine animală din arealul Cernavoda I cercetat. Tehnicile de prelucrare sunt prezentate în funcție de materia primă identificată, iar în cadrul acesteia, pe etape de transformare. Astfel, la nivelul debitajului pieselor din corn au fost identificate: percuția indirectă, percuția urmată de flexiune, percuția directă, *raclage*-ul însoțit de percuție, în timp ce pe obiectele din os sunt vizibile stigmatе ale percuției directe și *rainurage*-ului. Fasonajului industriei pe corn a fost realizat prin *raclage*, abraziune și perforare, iar al celei pe os, prin abraziune și *raclage*.

În ceea ce privește tipologia industriei pe corn, au fost documentate următoarele tipuri: dălți, vârfuri, percutoare, mânere, vârfuri de harpon, resturi de debitaj, suporturi, preforme și obiecte indeterminabile. Între elementele industriei pe os, deși mai slab reprezentate în colecțiile studiate, se numără: vârfurile, dălțile, percutoarele, obiectele de podobă, o statueta antropomorfă, un thong-smoother și un suport.

Capitolul al IV-lea, *Analiza industriei litice specifice culturii Cernavoda I din Estul Munteniei*, are aceeași structură ca și cel de-al treilea capitol, urmărind prezentarea rezultatelor analizei industriei litice din cadrul proiectului de cercetare.

Eșantioanele litice analizate în cadrul proiectului de cercetare cumulează un număr de 677 obiecte litice aflate în patrimonial următoarelor instituții: Muzeul Județean Ialomița, Muzeul Brăilei „Carol I”, Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița și Muzeul Județean Buzău, fiind descoperite în așezările de la Săveni-*La Movile* (jud. Ialomița), Râmnicelu-*Popină* (jud. Brăila), Ulmeni-*Tăușanca*, Oltenița-*Renie I* (jud. Călărași) și Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* (jud. Buzău).

Desigur, alături de aceste date, am inclus în analiză și informațiile publicate pentru restul așezărilor Cernavoda I din Estul Munteniei.

Astfel, materia primă predominantă în cadrul industriei litice a fost silexul, în mai mică măsură fiind înregistrate și calcarele, șisturile și cuarțitele.

În ceea ce privește procesul tehnologic, la nivelul debitajului au fost înregistrate, percuția directă dură și mai rar cea indirectă. Retușele, atât directe, cât și inverse au fost observate pe așchii și lame (la Săveni-*La Movile*, Râmnicelu-*Popină* și Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*), doar pe lame (la Ulmeni-*Tăușanca* și Oltenița-*Renie I*), pe *grattoire* și vârfuri (în toate așezările mai sus menționate, cu excepția celei de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*), pe *burine* (Săveni-*La Movile*,

Râmnicelu-*Popină* și Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*), pe vârfuri de săgeată (Râmnicelu-*Popină* și Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*) și pe piese tip semilună (Săveni-*La Movile*).

Ansamblul de obiecte din piatră cioplită din arealul cercetat este compus din așchii, lame, lamele, *grattoire*, vârfuri pe lamă, vârfuri de săgeată, *burine*, *perçoire*, semilune, percutoare și produse indeterminabile, în timp ce obiectele din piatră șlefuită mai slab reprezentate (4%) au constat în dălțițe, frecătoare, râșnițe, șlefuitoare, obiecte de podoabă, capete de sceptru și produse indeterminabile.

În cadrul celui de-al V-lea capitol, *Considerații privind caracteristicile industriei pe materii dure de origine animală și a celei litice a culturii Cernavoda I din Estul Munteniei*, sunt dezvoltate o serie de probleme legate de descoperirile făcute în cadrul ambelor industrii, precum reprezentativitatea tipurilor de materie primă folosite în cadrul industriei pe materii dure de origine animal, apariția unor piese unice sau cu frecvență redusă atât în arealul culturii Cernavoda, cât și în eneoliticul românesc etc.

Concluziile lucrării subliniază necesitatea și importanța demersului de cercetare, fiind enumerate o serie dintre cele mai relevante rezultate înregistrate. Totodată sunt evidențiate și câteva perspective ale cercetării, care ar putea viza o strategie cantitativă, urmărindu-se mărirea lotului studiat (prin analiza întregului areal al culturii Cernavoda I din România), dar și una calitativă, prin inițierea unor analize microscopice detaliate privind urmele de utilizare, stabilirea funcționalității prezumtive a pieselor etc.

De asemenea, este subliniată și necesitatea analizei inventarelor în contextele arheologice de proveniență în scopul unei mai bune înțelegeri a comportamentelor umane din cadrul acestor comunități.

Din ultimul capitol, *Varia*, fac parte lista abrevierilor, precum și bibliografia citată.

Cel de-al doilea volum al tezei cuprinde un număr de 750 de fișe analitice ale obiectelor aparținând ambelor industrii studiate, reunite sub forma unui catalog al descoperirilor, dar și ilustrația tezei.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- A. AVERBOUGH, *Technologie de la matiere osseuse travaille et implications palethnologiques. L'exemple des chaines d'exploitation du bois de cervide chez les Magdaleniens des Pyrenees*, Thèse de Doctorat, Université de Paris I, 2001.
- A. BĂLĂȘESCU, V. RADU, D. MOISE, D. POPOVICI, *Omul și mediul animal între mileniiile VII-IV î.e.n. la Dunarea de Jos*, Cercetări Pluridisciplinare, 11, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2005.
- C. BELDIMAN, *Tehnologia și regnul animal în preistorie: Istoricul cercetărilor asupra industriei materiilor dure animale și evoluția concepțiilor metodologice*, în *Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”*, Seria Istorie, nr. 4, 2001, p. 25-64.
- C. BEM, *Noi propuneri pentru schiță cronologică a eneoliticului românesc*, *Pontica*, 34-34, 2000-2001, 25-121, p. 25-121.
- D. BERCIU, S. MORINTZ, *Șantierul arheologic Cernavodă*, *MCA*, III, 1957, p. 83-93.
- D. BERCIU, *Cercetări și descoperiri arheologice în regiunea București*, *MCA*, II, 1956, p. 491-540.
- H. CAMPS-FABRER (coord.), Commission de nomenclature sur l'industrie de l'os préhistorique, *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique, Cahier I, Sagaies*, Publications de l'Université de Provence.
- H. CAMPS-FABRER (coord.), Commission de nomenclature sur l'industrie de l'os préhistorique, *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique, Cahier III, Poinçons, pointes, poignards, aiguilles*, Publications de l'Université de Provence, 1990.
- P.-Y. DEMARS, P. LAURENT, *Cahier du Quaternaire no 14, Types d'outils lithique du Paleolithique Superieur en Europe*, Paris, 1988.
- S. HAIMOVICI, R. URECHE, *Studiul resturilor de faună descoperite în stațiunea de la Cernavoda (dealul Sofia)*, Iași, 1968, p. 291-308.
- C. HAITĂ, M. TOMESCU, *Lithic resources*, în *Archeological researches at Bordușani-Popină (Ialomița county) preliminary report 1993- 1994*, *CA*, X, 1997, p.132-135.
- P. HAȘOTTI, *Epoca neolitică în Dobrogea*, Constanța, 1997.
- N. HARȚUCHE, *Complexul cultural Cernavoda I de la Râmnicelu, județul Brăila*, Istros, I, Brăila, 1980, p. 33-93.

- N. HARTUCHE, *Complexul arheologic Brăilița*, Bibliotheca Thracologica, XXXV, București, 2002.
- M.-L. INIZAN, M. REDURON, H. ROCHE, J. TIXIER, *Technologie de la pierre taillée*, CNRS, Paris, 1995.
- Al. S. MORINTZ, *Forme de habitat ale neoliticului final și perioadei de tranziție la Dunărea de Jos*, Târgoviște, 2007.
- S. MORINTZ, B. IONESCU, *Cercetări arheologice în împrejurimile orașului Oltenița (1958-1967)*, SCIV, XIX, 1, 1968, p. 95-128.
- S. MORINTZ, P. ROMAN, *Asupra perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos*, SCIV, XIX, 4, 1968, p. 553-573.
- S. MORINTZ, P. ROMAN, *Cronologia perioadei de tranziție de la eneolitic la bronz*, SCIV, XXI, 4, 1970, p. 557- 569.
- L. NIKOLOVA, I. MANZURA, C. SCHUSTER, *The Balkans in Later Prehistory Periodization, Chronology and Cultural Development in the Final Copper and Early Bronze Age (Fourth and Third Millennia BC)*, BAR International Series, Oxford, 1999.
- J. L. PIEL-DESRUISSEAUS, *Outils préhistoriques. Du galet taillé au bistoury d'obsidienne*, DUNOD, Paris, 2002.
- N. PROVENZANO, *Fiche générale des objets à biseau distal*, în Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique. Cahier VIII, Biseaux et tranchants, Edition du Cedarc, Treignes, 1998, p. 5-16.
- D. RAMSEYER (coord.), Fiches de la Commission de nomenclature sur l'industrie de l'os préhistorique, *Cahier XI, Matières et techniques*, Édition Société Préhistorique Française, Paris, 2004.
- V. SÎRBU, S. MATEI, D. COSTACHE, L. GRIGORAȘ, G. EL SUSI, *Pietroasa Mică-Gruiu Dării, județul Buzău. Descoperirile din epocile neolitică și a bronzului (III)*, Ed. Istros, Brăila-Buzău, 2011.
- N. URSULESCU, M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, D. MONAH, *Neo-eneoliticul în M. Petrescu-Dîmbovița*, A. Vulpe (coord.) *Istoria Românilor, vol. I, Moștenirea timpurilor îndepărtate*, Ed. Enciclopedică, 2001.